

De vergeethoek: fragment

DE BARD VAN VLAANDEREN

René De Clercq (14.11.1877 - 12.6.1932)

René De Clercq is het slachtoffer geworden van zijn eigen succes. Enerzijds waren er zijn volksliederen, waaronder 'Tineken van Heule', 'Hemelhuis' en 'Moederke alleen', die zo veel bekendheid verwierven dat de naam van hun schepper erbij verbleekte. Anderzijds was er zijn groeiende populariteit tijdens de Eerste Wereldoorlog, die hem de wankelende ladder van het activisme zo hoog liet beklimmen dat hij met duizelingwekkende snelheid terug naar beneden viel, waar geen Vlaamse armen hem nog wilden opvangen. En dat terwijl hij zijn strijd voor Vlaanderen enkel 'uit liefde, uit liefde alleen' had gestreden, zoals hij in zijn meest bewogen dagen dichtte.

Zoals voor vele andere Vlaamse jongeren vond ook het flamingantisme van René De Clercq, die op 14 november 1877 in het West-Vlaamse Deerlijk was geboren, zijn oorsprong tijdens zijn studiejaren aan een Franstalige school. 'Van mijn lang verblijf in de kostschool,' schreef hij in het weekblad *De Toorts* (24.06.1916) over zijn tijd in het college van Tielt, ' (...) houd ik met haat en liefde, in vaste herinnering bewaard, hoe wij daar, door en door Vlaamsch voelend en denkend, in 't Fransch leerden, speelden, wandelden, zongen, aten, baden, biechten, en om maar het minste wordeke te zeggen, (...) werden bekeven, aangesnauwd, gestraft en bekeurd.'

De jonge, eigenzinnige, impulsieve De Clercq bleek zich zelfs zo zeer tegen het heersende regime te verzetten dat hij een paar weken voor het einde van zijn humaniora uit school werd gezet, waardoor hij zijn middelbare studie noodgedwongen moest voltooien in Kortrijk. Tijdens die woelige collegejaren schreef hij zijn eerste dichtbundel, die door de Kortrijkse drukker Jules Vermaut in 1896 werd gepubliceerd. Gedichten bevatte hoofdzakelijk verzen met natuurbeschrijvingen en katholiek geïnspireerde gedichten met een sociale grondslag.

Zijn universiteitsjaren bracht René De Clercq door in het woelige Gent, waar het flamingantisme op dat ogenblik bloeide. De dichter ontpopte zich er vrij snel tot een populair figuur. Hij werd voorzitter van het katholieke studentengilde 'Rodenbach's vrienden', maar maakte vooral naam als fuifnummer en drinkebroer - de door hem geschreven studentenliederen werden in menig kroeg gezongen.

Zich bewust van de impact die zijn gedichten hadden, besloot De Clercq onder impuls van Karel van de Woestijne en priester-dichter Hugo Verriest zijn literaire talent in dienst van het volk te stellen. 'Laten we onszelf zijn, boersch zoo ge wilt, maarforsch!' werd zijn motto. Het bleek de juiste keuze te zijn. Zijn door onder meer Lodewijk Mortelmans en Emiel Hullebroeck op muziek gezette gedichten hadden een groot succes in heel Vlaanderen. Het was in deze periode dat hij de gedichten schreef die hem zouden overleven. Vele ervan werden in tijdschriften zoals Jong Vlaanderen, Ons Leven en Van Nu en Straks gepubliceerd en kwamen later terecht in de bundel Lieder en voor 't volk (1903).

Na zijn studie Germaanse filologie werkte de volksdichter eerst als leraar te Nijvel, waar hij een collega was van August Borms, vervolgens in Oostende, om ten slotte in 1906 terug te keren naar Gent. In een uitstekende monografie van René De Clercq (1986) schreef Koen Hulpiaw over de opvoedkundige kwaliteiten van de populaire bard: 'Op grond van de gewone gangbare normen was De Clercq als leraar een mislukking: geen tucht, de leerlingen leren weinig of niets.'

In Gent ging de aandacht van De Clercq veeleer naar het vreselijke lot van de arbeiders, waartegen hij reageerde in een bundel sterk sociaal geëngageerde gedichten: Toortsen (1909). Het eerste gebrul van de jonge leeuw bracht gemengde reacties voort. Katholieken waren geschokt, socialisten aangenaam verrast.

In 1909 kreeg René De Clercq met de dood van Marie Delmotte, met wie hij zes jaar eerder was getrouwd en drie kinderen had, een zware klap te verwerken. Zijn verdriet schreef hij van zich af in de emotionele dichtbundel Uit de diepten (1911). In een bespreking van dat boek in De Amsterdammer beschreef Karel van de Woestijne in 1911 het leed van zijn collega: 'Voor iemand die het leven botviert, zonder achterdocht noch kommer, gelijk de krachtige en blijde René de Clercq dat placht te doen, moet zulk ongeluk vreeslijker zijn geweest dan voor ieder ander, die geleefd heeft uit eigen neigingen in zorg en in pijn.'

Troost zocht De Clercq in de armen van de jongste zus van zijn vrouw, Alice. Meer uit praktische overwegingen dan uit liefde trouwde hij met haar op 30 mei 1910. Ook uit dit huwelijk kwamen drie kinderen voort, waarvan er een vroeg zou sterven.

Van zijn eigen beslommeringen verlost sprong hij vanaf toen weer in de bres voor zijn taalgenoten. Samen met schrijver-journalist Alfons Sevens stichtte hij het tijdschrift De Witte Kaproen, dat opkwam voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit en voor de rechten van het Vlaamse volk. Bij de minste gelegenheid - een feest, een herdenking, een poëzie- of zangavond - beklom De Clercq het podium en bracht het publiek in vervoering met zijn stem. Met zijn ruige baard en stevige postuur had hij in die periode ook al de uiterlijke kenmerken van een leeuw aangenomen.

Een paar jaar lang liet hij toen het dichtwerk grotendeels liggen en concentreerde zich op proza. Het leverde de streekroman Het Rootland (1912) en de autobiografische roman Harmen Riels (1913) op. De oorlog deed hem weer terugkeren naar de poëzie, maar ook vluchten naar Nederland, waar hij in Amsterdam les gaf aan de Belgische school.

Vanuit zijn woonplaats Bussum bleef hij zich via het dagblad De Vlaamsche Stem tot zijn landgenoten richten. Hoewel hij in die periode minder hard brulde en het in de dichtbundel De zware kroon (1915) zelfs openlijk opnam voor de koning werd hij op 5 oktober 1915 als leerkracht ontslagen vanwege zijn pro-Vlaamse houding. Van woede blies hij met de dichtbundel

De noodhoorn (1916) vurige strijdliederen over het Vlaamse land. In ‘Aan die van Havere, toen zij vergaten dat ook Vlaanderen in België lag’ schreef hij:

*Wij houden van trukken noch tirelantijnen,
Heeren van Havere, weet het goed!
Wij zijn Germanen, geen Latijnen,
Opnene harten, zuiver bloed!
Heb ik geen recht, ik heb geen land;
Heb ik geen brood, ik heb geen schand;
Vlaanderen, Vlaanderen, met hand en tand
Sta ik recht voor u,
Vecht voor u!*

De flaminganten waren dolenthousiast en riepen om meer. De Clercq aarzelde even, maar volgde uiteindelijk toch zijn hart en koos voor het activisme. Hij keerde terug naar België, werd hoofdredacteur van het activistische dagblad *Gazet van Brussel*, aanvaardde het voorzitterschap van de Raad van Vlaanderen en maakte met veel geestdrift propaganda voor de Vlaamse strijd. Maar het spotlicht waarin hij voortdurend stond, bleek hem zo te verblinden dat hij na enige tijd zelfs de vijand niet meer herkende. Aan de zijde van August Borms - in 1946 gefusilleerd vanwege collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog - trok hij op tournee door Duitsland, hield er redevoeringen in verschillende grote steden en in krijgsgevangenkampen, en schoof zingend en drinkend met de bezetters aan tafel, die hem met open armen ontvingen.

Meteen na de Eerste Wereldoorlog keerde een zwaar ontgoochelde René De Clercq terug naar Nederland. ‘Ik heb het plan gevonden om hier in Nederland flink, deftig en alleen met kunst, ons bestaan te verdienen,’ schreef hij op 8 februari 1919 naar Ria Vervoort, een Antwerpse pianiste op wie hij hevig verliefd was.

Het betekende enkel het begin van flink wat ellende. Weinigen bleken geïnteresseerd in zijn kunst, noch in zijn eigen werken, noch in de schilderijen van vrienden, onder wie toch Frits van den Berghe en Gustave de Smet, die hij in een zelf opgerichte kunsthandel te koop aanbod. Spoedig raakte hij financieel aan de grond en toen zijn vrouw en zijn vijf kinderen hem verlieten en opnieuw naar Vlaanderen verhuisden, waar hij na zijn terdoodveroordeling op 17 april 1920 niet meer kon komen, zonk hij weg in een zware depressie.

Met de moed der wanhoop stortte de dichter zich nu op het componeren, als wilde hij indruk maken op zijn nieuwe geliefde. Hij faalde weer: de opera die hij schreef, werd nooit opgevoerd, zijn liederen vonden slechts moeizaam een uitgever. In 1924 kwam Ria Vervoort uiteindelijk bij hem wonen. Het leverde hem de inspiratie op voor drie bijbelse treurspelen (Kaïn, Saul en David en Absalom) maar niet de vaardigheid, want enkel het laatste bereikte de planken.

Na de genadewet in 1928 kreeg de strijdbare Vlaming in René De Clercq weer hoop. ‘Ja, eindelijk is onze groote Borms vrij! (...) Nu kunnen wij met vertrouwen voor Vlaanderen beter dagen te gemoet zien,’ schreef hij na de vrijlating van zijn trouwe vriend en ging meteen naar Vlaanderen om deel te nemen aan de Borms-hulde. Daar bleef het echter niet bij, ondanks zijn op dat ogenblik wankele gezondheid. Opnieuw liet hij zijn stem galmen op meetings, feesten en herdenkingen. Opnieuw werd hij woordvoerder van een nationalistische beweging, deze keer van de Dietsche Bond. Opnieuw trad hij toe tot de (derde) Raad van Vlaanderen.

'Hij gooit zich andermaal met de hem kenmerkende impulsieve onbezonnenheid in het avontuur,' schrijft biograaf Koen Hulpiau over deze laatste opflakking in het leven van de dichter, waaraan op 12 juni 1932 een einde kwam. In Maartensdijk bij Utrecht, op bezoek bij vrienden - de familie Pieck -, stierf René De Clercq na een hevige doodstrijd.

Toen hij vijf dagen later op het kerkhof van deze kleine Nederlandse plaats onder grote belangstelling werd begraven, spraken August Borms en Wies Moens de redes uit. Op het graf kwam een prachtig expressionistisch beeld van Jozef Cantré te staan. Het stelt de dichter voor in 'de tuin van Dietsland'. Zijn linkerhand rust op de aarde, met zijn rechter drukt hij zijn boek *De Noodhoorn* tegen het hart, zijn gezicht is naar de zon gekeerd.

In 1982, toen de vergunning van het graf in Maartensdijk was vervallen, werden het stoffelijk overschot en het standbeeld van René De Clercq naar zijn geboorteplaats Deerlijk overgebracht, zodat hij eindelijk definitief tot rust kon komen in zijn geliefde Vlaamse land, waarover hij in 1916 in *De noodhoorn* dichtte:

*Ik kan u niet vergeten,
Mijn simpel landekijn,
Bij mensen die veel weten,
Veel hebben en veel zijn.*

*Ik heb u nooit verloren
Uit de ogen van mijn ziel,
Mijn dorpken en toren
En vaders zingend wiel.*

Tien jaar na de herbegrafenis liet de Stichting René De Clercq zijn geboortehuis restaureren en bracht er een fraai museum in onder, dat een ruime kijk geeft op het leven en werk van de grote volksdichter.

Stefan Brijs